

Steenrijke universiteiten zien toekomst bedreigd

Universiteiten hebben genoeg eigen geld om bezuinigingen op te vangen, stelt het kabinet. Nee, zeggen de instellingen, dat zit in stenen en is hard nodig voor renovatie en nieuwbouw. Dus gaan bezuinigingen ten koste van onderwijs en onderzoek.

Door onze redacteur
DAAN VAN LENT

Universiteiten lijken rijk op het eerste gezicht. Gezamenlijk hebben ze een eigen vermogen van 2,9 miljard euro. Ze hebben 755 miljoen euro aan kasgeld in de kluis of op hun bankrekening staan. Ze beheren vastgoedportefeuilles met een totale boekwaarde van bijna 3 miljard euro.

Klagen over bezuinigingen? Waarom eigenlijk, moet staatssecretaris Halbe Zijlstra in januari gedacht hebben. Toen reageerde hij in een Kamerdebat kribbig op een opinie-stuk in deze krant van de Nijmeegse universiteitsbestuurder Roelof de Wijkerslooth, die schreef dat ontslagen onontkoombaar zijn bij de aangekondigde bezuinigingen van dit kabinet.

Staf ontslaan noemde Zijlstra „kapitaalvernietiging”. In de reserves van de universiteiten zit volgens hem genoeg ruimte om tegenvallers op te vangen. Vooral omdat het tijdelijke bezuinigingen zijn.

Is het zo makkelijk? „Hier in Groningen krijgen we ook vragen waarom we niet meer doen met ons geld. Maar ons eigen vermogen is dood geld”, zegt Kees Duppen, lid van het college van bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen. „Het zit voor 91 procent vast in stenen en apparatuur voor laboratoria en dergelijke.” Daarnaast heeft hij nog een „bufferpotje” van 37 miljoen euro voor „investeringen in de nabije toekomst” en om tegenvallers te kunnen opvangen. „Met de onbetrouwbare overheid denken we dat laatste ook nodig te hebben.”

‘Stafleden ontslaan is kapitaalvernietiging’

Halbe Zijlstra, staatssecretaris

Groningen blijkt in een inventarisatie van deze krant de hoogste solvabiliteit (dat de financiële weerstand aangeeft) van alle universiteiten te hebben (Zie: Grote verschillen in financiële buffers). Ook vijf andere universiteiten zitten met een solvabiliteit van meer dan 50 procent boven de signaleringgrens, die de inspectie van het Onderwijs hanteert. „Maar we zijn er nooit op aangesproken”, zegt Duppen, wiens universiteit al jaren een solvabiliteit van meer dan 70 procent heeft.

Al dat vastgoed, en dus dat hoge eigen vermogen, bezitten de universiteiten sinds ze in 1995 hun gebouwen cadeau kregen van de rijksoverheid. Alleen de bijzondere universiteiten, de Radboud Universiteit in Nijmegen en de Vrije Universiteit in Amsterdam, hebben, behalve hun grote vastgoedeigendommen, hun eigen vermogen ook nog op andere manieren verkregen.

„Dat is met kwartjes en dubbeltjes opgebouwd in de collecties in de kerk”, zegt collegevoorzitter De Wijkerslooth van de Radboud Universiteit. „We streven naar een klein exploitatie-overschot om, rekening houdend met inflatie, het eigen vermogen in stand te kunnen houden en zo de continuïteit te waarborgen. Het eigen vermogen heeft al tien jaar dezelfde omvang.”

Staatssecretaris Zijlstra zei in het Kamerdebat dat hij zich realiseerde dat veel vermogen vastzit in stenen. „Maar er zit wel degelijk ook ruimte om tegenvallers op te vangen”, zei

hij. Hij wees daarbij op de liquide middelen van de universiteiten. Dat is het geld dat ze in kas of direct beschikbaar op bankrekeningen hebben.

De universiteiten zeggen dat geld opzij gezet te hebben voor verbouwen en nieuwbouwplannen. De panden die zij in 1995 hebben gekregen, waren toen al verwaarloosd. Geld daarvoor krijgen zij niet van het Rijk, de uitgaven aan renovatie en nieuwbouw moeten uit dezelfde bijdragen als voor onderwijs en onderzoek worden betaald.

De Wijkerslooth: „In 2005 hebben wij een nieuwe bètafaculteit gebouwd. Toen slonken onze liquide middelen tot 20 miljoen euro en moesten we een rekening-courant openen waar we een beroep op konden doen om aan al onze betalingsverplichtingen te voldoen. Dat was voor ons al heel wat.”

De Nijmeegse pot van liquide middelen van nu zal worden aangesproken voor nieuwe gebouwen voor Tandheelkunde, Rechten en Sociale Wetenschappen. Ook Groningen heeft nieuwe projecten op stapel staan, evenals trouwens vrijwel alle andere universiteiten.

In Nijmegen en Groningen weigeren de universiteitsbesturen geld bij banken te lenen voor hun investeringen. „Daarover betaal je rente en dat gaat dan ten koste van de uitgaven aan onderzoek en onderwijs”, zegt Duppen. „Lenen en rente betalen heeft alleen zin als je rendement op je investering wilt halen door ooit het gebouw te verkopen. Dat willen wij helemaal niet. Ons rendement zit in verhoging van de kwaliteit van onderzoek en onderwijs, omdat je betere faciliteiten hebt.”

De Universiteit Leiden leent wel. De universiteit met de laagste solvabiliteit heeft sinds het eigen vermogen in de afgelopen jaren een deuk oliep, een kredietfaciliteit van 100 miljoen euro bij de Bank Nederlandse Gemeenten. „Onze lage solvabiliteit heeft te maken met een extra afschrijving van 20 miljoen doordat we moesten overstappen op een andere waarderingmethode voor gebouwen en te maken kregen met een fors hogere kredietinstroom”, zegt Willem te Beest, vicevoorzitter van het College van Bestuur.

Te Beest: „Wij hebben in de jaren rond 2003 een heel hoge studenteninstroom gehad, maar door het systeem van diplomabekostiging krijgen we het geld voor die studenten pas nu. We zijn echter evenveel per student blijven uitgeven om de kwaliteit te handhaven. Dat ging ten koste van de reserves. Nu dat geld is binnengekomen, zal onze solvabiliteit weer oplopen tot boven de 30 procent.”

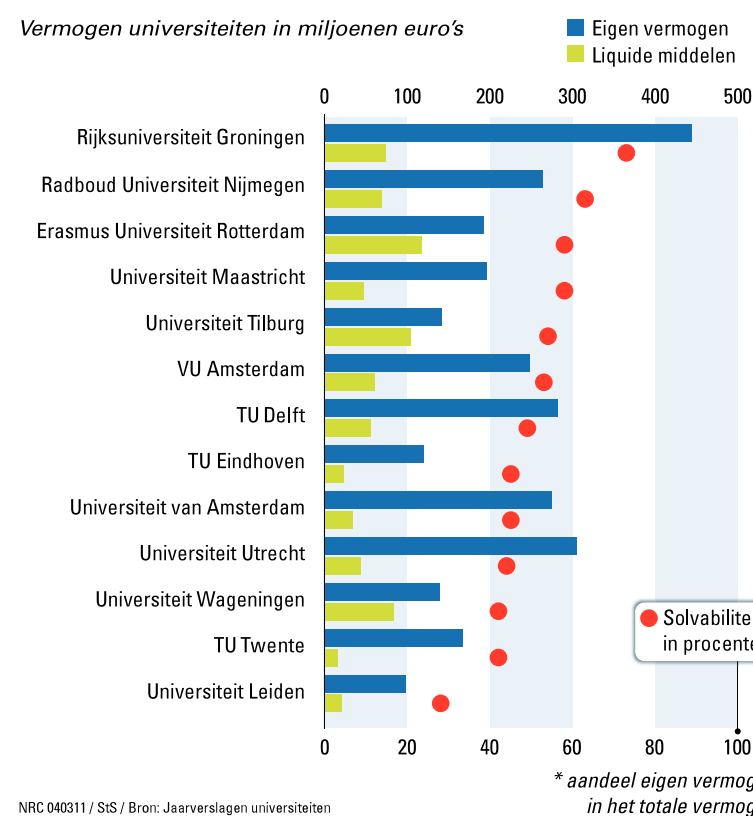
Leiden bouwt een nieuwe bètafaculteit. „Daar hebben we zelf het geld niet voor, dus gebruiken we daarvoor de kredietfaciliteit van de BNG”, zegt Te Beest.

Met het aanwenden van hun reserves voor renovatie en nieuwbouw, blijft er weinig over om bezuinigingen op te vangen. De Wijkerslooth verwacht dat universiteiten nu al te plooiender zullen zijn met verhoging van hun structurele uitgaven voor onderwijs en onderzoek en dat hun exploitatie-overschotten over 2010 en 2011 zullen stijgen.

„Als we dat niet zouden doen, krijg je in 2012 een enorme bezuinigingsoperatie. Eerst dacht ik dat het 29 miljoen euro zou zijn bij ons, maar na een nieuwe uitleg van het kabinet verwacht ik een lager be-

Grote verschillen in financiële buffers

NRC 040311 / SIS / Bron: Jaarverslagen universiteiten

drag. Maar het is lastig besturen als je niet weet hoeveel het is”, zegt De Wijkerslooth.

Te Beest kondigt aan dat de Leidse universiteit bezuinigingen voorbereidt. „Een paar jaar wachten tot we het oude budget weer krijgen, zullen we niet doen. Ik ben nu zestien jaar bestuurder in het hoger onderwijs en daarin heb ik gemerkt dat bezuinigingen altijd zeker zijn, maar dat je

Kabinet: bezuinigen op hoger onderwijs is van tijdelijke duur

Het kabinet-Rutte heeft gezegd niet structureel te zullen bezuinigen op het hoger onderwijs. Toch is het met universiteiten, hoogleraren en docenten in aanvaring gekomen over bezuinigingen. Dat komt aan onderwijskant vooral door de langstudeerdersmaatregel. Voor de studenten die ‘te lang’ studeren (één jaar uitloop in hun bachelors- en één jaar uitloop bij hun mastersopleiding) krijgen de universiteiten 6.000 euro minder aan rijksbijdrage, waarbij ze 3.000 euro nog aan extra collegegeld bij de student zelf mogen terughalen. Aan onderzoekszijde gaan de universiteiten de gelden missen die ze uit de aardgasbaten kregen via het Fonds Economische Structuurversterking (FES), ongeveer 500 miljoen euro per jaar. De universiteiten denken in 2015 in totaal bijna 850 miljoen euro minder inkomsten van het Rijk te krijgen. In 2009 ontvingen zij 3,3 miljard euro aan rijksbijdragen, exclusief FES-gelden. De universiteiten schatten dat door deze maatregelen zeker 5.000 van de ruim 23.000 banen in het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek zullen verdwijnen. Het kabinet zegt dat de universiteiten in 2015 tezamen evenveel zullen ontvangen als nu, al kan het per instelling verschillend uitpakken.

van toegezegde middelen altijd maar moet hopen dat ze er komen.” Duppen geeft aan dat hij voor zijn Groningse universiteit een bezuiniging van 30 miljoen euro voorbereidt. „Later dit jaar zullen we besluiten wat we doen. Met dat bedrag kan het niet anders dan dat je talenten kwijtraakt en dat is heel droevig. Maar als we zo veel moeten bezuinigen, dan kan het niet anders.”

‘Goed onderzoek vergt goede faciliteiten’

Liever dan in renovatie en nieuwbouw steken universiteiten hun geld in onderwijs en onderzoek. Maar dat kan niet. Beide uitgaven concurreren met elkaar, zegt onderzoeker Alexandra den Heijer.

Door onze redacteur
DAAN VAN LENT

„Wat mis je hier?”, vraagt Alexandra den Heijer als ze rondleidt door het nieuwe gebouw van de faculteit Bouwkunde in Delft. „De hoogleraren hebben geen kamer meer”, geeft ze zelf al direct het antwoord. „Veel Nederlandse universiteiten en ook buitenlandse komen hier kijken hoe we dat voor elkaar krijgen.”

Afgelopen vrijdag promoveerde Den Heijer op het vastgoedmanagement van universiteiten. Dit gebouw werd, onverwachts, tijdens haar promotieonderzoek een proeftuin, nadat het vorige gebouw van Bouwkunde in 2008 was afgebrand.

De universiteit had dit oude bestuursgebouw uit de jaren twintig van de vorige eeuw al verkocht, maar kon het nog niet bij de projectontwikkelaar weghalen die er appartementen in had willen vestigen. Nu is BK City, zoals het is gedoopt, voor haar een voorbeeld hoe universiteiten van cultureel erfgoed levendige ontmoetingsplaatsen voor studenten en onderzoekers kunnen maken.

De faculteit Bouwkunde van de Delftse universiteit gebruikt boven-

dien nu veel minder van het aantal vierkante meters dan in het afgebrande pand. Het laat volgens Den Heijer zien dat universiteiten veel efficiënter kunnen omgaan met hun 4,5 miljoen vierkante meter. „Maar hoogleraren uit hun kamer krijgen, lukt alleen met een brand”, zegt ze.

Universiteiten kunnen volgens Den Heijer wel aan vierkante meters winnen door meer samen te werken. Waarom zouden ze laboratoria bijvoorbeeld niet delen? Universiteiten moeten bovendien minder in termen van faculteiten denken en meer flexibel gebruikmaken van universiteits-

‘Monumentale panden trekken buitenlanders’

Alexandra den Heijer, promovenda

gebouwen, vindt ze. „Dan heb je minder vierkante meters nodig en die je dus goedkoper uit.”

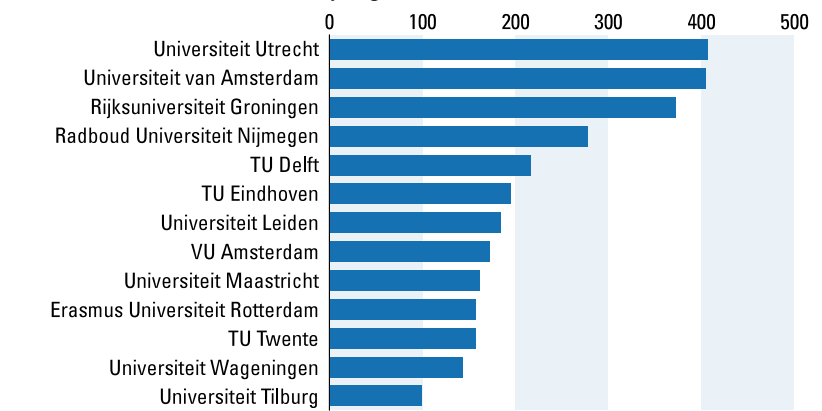
Den Heijer stelt dat de investeringen die universiteiten moeten doen in vastgoed direct concurreren met de uitgaven voor onderzoek en onderwijs. „Eerst waren ze blij toen ze in 1995 hun gebouwen kregen van de rijksoverheid. Maar al snel vroegen ze zich af of ze geen Belgische kastelen hadden gekregen. Zeker de helft van de gebouwen stamde uit de jaren zeventig en zeventig. Die zaten bijvoorbeeld vol asbest. Toen ze zich realiseerden welke extra investeringen die gebouwen met zich meebrachten, waren ze minder blij. Want ze kregen er nauwelijks extra middelen

BK City van de TU in Delft geldt als voorbeeld voor de manier waarop universiteiten van cultureel erfgoed levendige ontmoetingsplaatsen voor studenten en onderzoekers kunnen maken. Een gebouw waarin geleerden zich niet meer terugtrekken in hun studeerkamers, maar waarin studenten, docenten en onderzoekers elkaar in zoveel mogelijk open ruimten ontmoeten. Foto NRC Handelsblad, Leo van Velzen

Vastgoed Universiteit Utrecht meeste waard

Boekwaarde vastgoed universiteiten in miljoenen euro's (aanschafwaarde min afschrijving)

NRC 080311 / SIS / Bron: Jaarverslagen universiteiten

ge ook directeur van Brink Groep, een groep van ondernemingen die actief is in advisering en automatisering in vastgoed en bouw. „Universiteiten hebben allemaal goede leenfaciliteiten, waardoor ze bij banken goedkoper financiering kunnen krijgen dan het geld dat nu vast zit in stenen beschikbaar krijgen om aan andere zaken uit te geven.”

„Het risico is daarom te hoog en het rendement te laag voor marktpartijen”, meent De Jonge. Volgens hem worden er wel gesprekken gevoerd met pensioenfondsen om te kijken of er specialistische fondsen voor onderwijsgebouwen kunnen worden

opgericht. „Dan kunnen deze pensioenfondsen in maatschappelijke doelen investeren op lange termijn met een redelijk rendement.” Hun monumentale panden moeten universiteiten ook niet in de verkoop doen, vindt Den Heijer, al zijn er die dat wel doen, omdat de onderhoudskosten te hoog zijn en het moeilijk is om de panden geschikt te maken voor modern gebruik. Zo wil de Universiteit van Amsterdam een aantal panden bij de Oudemanshuispoort verkopen. Den Heijer: „Om buitenlandse studenten en onderzoekers te trekken, bieden deze historische gebouwen juist een concurrentievoordeel. Daar komen ze graag voor naar Nederland.”

„Doet het niet”, zegt Hans de Jonge, hoogleraar vastgoedmanagement aan de TU Delft. „Veel colleges van bestuur hebben met ideeën gespeeld hoe je vastgoed liquide kunt maken, maar besloten dat het weinig oplevert.” Behalve wetenschapper is De Jonge